

Rapport från Almedalen

Stella Vallgård bevakade Almedalsveckan för Folkvett.

UNDER ANDRA HALVAN av politikerveckan i Almedalen kunde den som besökte Visbys hamn få se en utställning om nazismens brott mot människor med funktionshinder. I tältet bredvid håller Nordiska motståndsrörelsen till, en organisation som hävdar att nazismens brott aldrig ägt rum, eller åtminstone är starkt överdrivna. Alternativa fakta har blivit ett hett ämne under det senaste året. Valet av Trump till president i USA och upptäckten av trollfabriker i Ryssland har visat att alternativa fakta är ett reellt problem även i maktens centrum. Att frågan är stor i Sverige var markant under politikerveckan i Almedalen. En sökning på "alternativa fakta" i 2016 års Almed-

Seminarium arrangerat av Vetenskap & Allmänhet, Kungl. Vetenskapsakademien. På bilden: Dan Larhammar, Prof. Uppsala universitet, Vice preses Kungl. Vetenskapsakademien, tidigare ordf. VoF och Helene Hellmark Knutsson, Minister för högre utbildning & forskning, (S).

als-guide ger noll resultat, jämfört med årets 27 resultat.

Även om frågan är aktuell nu är fenomenet alternativa fakta inte nytt. Journalisten Ingrid Carlberg berättar under ett seminarium anordnat av Dagens Nyheter att CIA använde sig av alternativa fakta som metod när Raoul Wallenberg försvann efter att ha fängslats av sovjetiska myndigheter. CIA valde att exploatera händelsen maxi-

malt och planterade falska vittnesmål. Men även om fenomenet är gammalt har debattklimatet förändrats. Under DN-seminariet berättar Jessikka Aro från finska YLE om när hon upptäckte ryska trollfabriker och om den utstuderade och intensiva hatkampanj hon utsatts för till följd av sina journalistiska undersökningar. Vidden av trollfabrikernas arbete – samt deras trakasserier av Aro, skiljer sig från vad som följde av Wallenbergs död.

Heléne Lööw

Att problemet fått ny fart nu förklaras på liknande sätt på flertalet seminarier jag besökte. På seminariet "Vilket ansvar har forskare, journalister och politiker för ett framväxande desinformationssamhälle?" arrangerat av SUHF menar Åsa Wikforss, professor i teoretisk filosofi på Stockholms universitet, att politisk polarisering leder till starkare faktapolarisering - alltså att vad som hålls för sant skiljer sig från person till person i allt högre grad. Enligt Wikforss är en del av problemet kognitiv bias. Vi har en benägenhet att läsa och ta till oss sånt som bekräftar vår världsbild. Detta i kombination med den informationstillgång internet innebär, och internets globala karaktär leder till att alternativa fakta både får fäste och spridning i högre grad än tidigare. Problemet finns alltså inte bara i

maktens centrum. Den kognitiva bias som finns hos varje människa bidrar till att vi alla riskerar att bli en del av problemet.

Frågan om internets del i problemet med alternativa fakta diskuterades vidare på seminariet "Ingen tid för fakta" arrangerat av Jonsreds herrgård, Göteborgs universitet, och Studieförbundet Bilda där Bengt Kristensson Uggla, Professor i filosofi, kultur, företagsledning vid Åbo Akademi, hävdar att det är först nu som vi upplever konsekvenserna samhällets digitalisering. Han menar att det har skett en horisontalisering i och med internets utbredning, vilket innebär att alla uppgifter uppträder på samma nivå. Detta betyder att det är svårt för människor att värdera sanningshalten i olika påståenden. Från att tidigare endast ha sett den demokratiska potential som internet har, har vi nu börjat få känna på dess nackdelar i form av alternativa fakta.

Heléne Lööw, docent historia vid Uppsala universitet med inriktning mot extremism och samhällsskydd, påpekar på samma seminarium att alternativa fakta inte bara är en konsekvens av en medveten vilja att sprida desinformation. De är också en konsekvens av den vårdslöshet med vilken många medier handskas med forskningsrapporter. Redaktörerna vill att det ska gå snabbt - och

Alternativa fakta är också en konsekvens av den vårdslöshet med vilken många medier handskas med forskningsrapporter.

felaktig rapportering är svår att rätta till. Vi har trott att nätet är frälsningen, menar Lööw. Men konkurrensen på nätet har stället skapat ett behov att hela tiden producera nytt innehåll, något som kan leda till att eftertanken försvinner. För att komma tillrätta med problemet måste vi komma tillbaka till långsamheten, anser hon.

Lööw hävdar att alternativa fakta sprids medvetet för att förvirra. Man har vridit begreppet yttrandefrihet till att alla alltid har rätt att bli inbjudna och komma till tals. När man inte får delta i olika sammanhang menar man att man inte får vara en sanningssägare. En tendens som enligt Heléne Lööw fanns redan på 20- och 30-talet. Liksom Wikforss och Kristensson Uggla påpekar Lööw att skillnaden nu jämfört med 20- och 30-talet är den digitala utvecklingen. Sanningssägarna har alltid funnits men i och med den digitala utvecklingen kan de nu få kontakt med varandra och därmed organisera sig på ett mer effektivt sätt.

Problemet med alternativa fakta är att det har, utifrån vad som sagts under Almedalens seminarium, en stark koppling till internet, och i ljuset av det framstår det som ett svårlöst problem. Det framkom dock en del tankar om hur man bäst hanterar problemet. Kristensson Uggla menar att svaret på problemet med faktaresistens inte är faktafundamentalism. Enligt Kristensson Uggla sa Humboldt att "utan skiljaktiga åsikter är det omöjligt att upptäcka sanningen". En hårdkokt syn på vetenskap är inte lösningen, menar han. Åsa Wikforss redogjorde för ett antal punkter vilka hon menar att man bör utgå från för att undvika att alternativa fakta sprids, och bidra till ett mer rationellt och vetenskapsbaserat synsätt. Först

och främst påpekar hon att korrigerig av inkorrektu verklighetsuppfattningar är svårt, och att det till och med kan vara kontraproduktivt, men när man gör det ska man:

GE ALTERNATIVA FÖRKLARINGAR

Använda sig av ”grå” forskare, alltså forskare som inte tydligt representerar en viss grupp, eller ger uttryck för att vara dogmatisk.

Man ska undvika debatter i frågor där man vet vad som är sant och falskt, att ha en debatt legitimerar osanningen och får det att framstå som att det finns något att diskutera.

Om man ändå ska ha en debatt ska man använda sig av moderata debattörer, och undvika extrema röster.

Slutgiltigen påpekar Wikforss att faktaresistensen går igång när människor känner sig otrygga, att känna sig trygg gör människor mer öppensinnade och är därför något som bör eftersträvas.

Av Almedalens program att döma är alternativa fakta en fråga som är högt upp dagordningen. På många sätt är Almedalen också ett forum som på ett tillfredställande sätt förhåller sig till de principer som Wikforss redogör för. NMRs deltagande i Almedalen fick skarp kritik, men om man vill att politikerveckan i Almedalen fortsatt ska vara ett forum för produktiv politisk debatt och motverka alternativa fakta måste man även vara på sin vakt vad gäller den kognitiva bias vi alla lider av. Att kritisera förnekare av förintelsen är bra, men det är också viktigt att varsam med mindre kontroversiella fakta man väljer att tro på och sprida. ✍